

Santa Maria del Mar

MN. JOAN BUSQUETS, UN IGUALADÍ DELS SEGLES XV I XVI

JOSEP ELIAS I FARRÉ

Entre els nostres avantpassats no gaire coneguts, hi ha un igualadí dels segles XV i XVI que va ser ardiaca de Santa Maria del Mar i canonge barceloní. Ens referim a mossèn Joan Busquets, un personatge notable en la vida barcelonina del seu temps. Reunirem, doncs, unes quantes notes documentades sobre ell, que podran ajudar-nos a configurar un xic el seu perfil biogràfic.

BENEFactor DE SANTA MARIA

La primera notícia que tenim sobre aquest personatge igualadí resident a la Ciutat Comtal la trobem a la *Història d'Igualada*, de Mn. Joan Segura.¹ En aquesta obra, quan tracta sobre els objectes pertanyents a l'església de la vila, podem llegir:

«1521. Reliquiari de la santa Espina y de Sant Bartomeu. Mn. Joan Busquets, natural d'Igualada, Ardiaca de la Mar, donà a la parroquial de la vila, un gentil reliquiari d'argent daurat (...) Donà també dos calzers d'argent. Los Consellers li donaren molt complides gràcies en carta de 29 de setembre».²

1. Igualada: Llibres de l'Ateneu Igualadí.2 – SERPAC, 1978, vol. II, cap. VI, p. 358.

2. La carta d'agraïment dels consellers es troba a l'ACAN-AMI, Llibre de la Universitat, top 1049, foli 64r i 64v (citada i transcrita per Daniel Vilarrúbias i Cuadras, «Sant Bartomeu, patró d'Igualada», *Revista d'Igualada*, 38, setembre 2011, p. 10).

MARMESSOR

Tornem a tenir notícies sobre aquest sacerdot en la publicació *Anales del Hospital de la Santa Cruz y San Pablo*,³ quan el Dr. Josep Danon es refereix al testament que, el juliol de 1500 —i renovat l'agost de 1512—, va fer a l'illa de Santo Domingo «D. Juan de Serrallonga, scrivano de mandamiento del serenísimo Rey D. Fernando, nuestro senyor, natural que soy de la villa de Aygualada». Aquest escrivà va nomenar testamentari, entre d'altres, «Johan Busquets, canónigo y arcediano de Santa Maria del Mar, de Barcelona».

Aquesta cita ens fa saber que era canonge i que Serrallonga, el primer igualadí que va anar a Amèrica, devia tenir relació amb ell, fins a l'extrem de nomenar-lo executor de la seva deixa a l'Hospital de la Santa Creu, de Barcelona. La mateixa època ajuda també a suposar-ho.

UNA HERÈNCIA QUE VA COSTAR DE COBRAR

Segons explica el blog *Vademecum*, de Maria Toldrà,⁴ «La informació de la deixa per a l'Hospital, deuria arribar a través d'un dels marmessors de

3. Vol. 24, setembre-octubre de 1964: *Primer legado testamentario de América para el hospital de Barcelona*.

4. «E anirà a la Índia nomenada Yslabella, trobada per Colom». *Més sobre l'herència de Joan de Serrallonga d'Igualada*, 25 de juliol de 2016.

Serrallonga i alhora administrador del centre sanitari, l'esmentat Joan Busquets (m. 1523), corresponsal, per cert d'un famós col·lega de Serrallonga a l'escribania reial, l'arxiver i historiador Pere Miquel Carbonell, també benefactor de la Santa Creu.

El fet és que l'herència va costar de cobrar, com ho testimonia la concòrdia següent: «*Concòrdia entre tres dels marmessors testamentaris de Joan de Serrallonga, escrivà reial i notari de Barcelona [sic], el bisbe Requesens, el mercader Luques i el canonge Busquets —i els administradors de l'Hospital de la Santa Creu— els eclesiàstics Busquets i Antoni Arnau Pla i els laics Joan Berenguer Aguilar i Guillem Bet, d'una banda, i el mercader, Joan Llobet, de altra, segons la qual viatjarà a la Illa Espanyola i altres llocs per prendre possessió dels béns del difunt Joan de Serrallonga que, segons es diu, ha nomenat hereu l'Hospital, i farà arribar el producte de la venda dels béns a aquest*» (Biblioteca de Catalunya AH 5105).

Fem notar que aquí consta que Busquets va morir el 1523 i que Serrallonga va ser també notari de Barcelona.

En realitat, no va ser fins al 1544 que una reial cèdula de l'Audiència Espanyola va permetre transmetre els béns de Serrallonga a favor de l'Hospital.

ASSIGNACIÓ COM A MARMESSOR

El febrer de 1992, l'aleshores regidora de Cultura de l'Ajuntament d'Igualada, Teresa Farrés, ens va encomanar que anéssim, amb Jaume Noguera, a l'Arxiu de l'Hospital de Sant Pau per fotografiar la còpia del testament de l'esmentat Joan de Serrallonga, a fi que en quedés constància a l'Arxiu fotogràfic Municipal d'Igualada. La directora de l'arxiu barceloní, Carme Larrucea, va lliurar-nos una còpia d'un treball seu sobre la història de l'Hospital,⁵ en el qual comenta la relació del centre hospitalari amb el

5. «El Hospital de la Santa Cruz y el Nuevo Mundo a través del testamento de Juan de Serrallonga», *Revista Sant Pau*, vol. 10, núm. 1, gener-març de 1989.

Nou Món, per mitjà del testament de l'igualadí que va viatjar amb Colom al nou continent.

En aquest document el testador destina «*más mando a cada uno de mis testamentarios, dos castellanos a per acomplir lo sobredicho*». «*Lo sobredicho*» era que fos enterrat a l'església de Santo Domingo d'aquella illa espanyola; que se celebressin misses per la seva ànima; enviar a Nostra Senyora de Montserrat «*dos castellanos*»; i mig més a Santa Eulàlia de Barcelona.

Com que Mn. Joan Busquets va ser un dels marmessors, també es va fer creditor de «*dos castellanos*». El que no sabem és si va arribar a cobrarlos, tota vegada que l'Ardiaca de la mar va morir el 1523 i el llegat no va poder fer-se efectiu, per part de l'Hospital de la Santa Creu, fins al 1544, o sigui més de vint anys després.

Sigui com vulgui, potser sí que Busquets va arribar a gaudir d'aquesta recompensa, ja que Serrallonga va disposar també que «*si los dichos sinquenta castellanos no bastasen quiero y mando que de los otros mis bienes sea hecho cumplimiento, e si algo sobrase sea distribuido por los dichos testamentarios a su conocimiento*».

O sigui que aquesta assignació que havia de percebre Mn. Busquets figura en una partida a part. Diguem, de passada, que va fer constar el següent: «*De los otros mis bienes a saber los que tengo en Angolada y en el ducado de Cardona...*». Veiem, doncs, que ho deslliga de la deïxa que va fer a l'Hospital de la Santa Creu i que encara tenia propietats a la seva vila nadiua.

ADMINISTRADOR DE L'HOSPITAL DE LA SANTA CREU

L'esmentat doctor Josep Danon i Bretós torna a citar el canonge igualadí en la seva tesi de la facultat de Medicina,⁶ en una ressenya de l'*Acto de*

6. *El Hospital General de la Santa Cruz. 1401*, dirigida per Manuel Urzandizaga, 1967, p. 144 (*Visió històrica de l'Hospital General de Santa Creu de Barcelona*, Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, 1978, p. 28).

colocar la primera piedra a las nuevas enfermeries del dia 26 d'octubre de 1511. Llegim en aquesta ressenya:

«Aquest die —recorda el Dietari de l'Antich Consell Barceloní, III— *ab auditori e caritat d'algunes bones persones devotes del dit Spital de Sancta Creu de la present ciutat (...) E essent presents los reverents mossèn Joan Busquets, Ardiaca de la mar, micer Anthoni Arnau Pla, Canonges de la Seu de la present Ciutat, mossèn Joan Berenguer Aguilar ciutedà, e mossèn Miquel Oliba, mercader lany corrent administradors de dit Spital, dins l'sglésia del dit Spital, tocada una hora après del mig jorn* [curiosa manera de dir que era a la una del migdia].

Així, doncs, Mn. Joan Busquets hi figura com un dels administradors d'aquell centre hospitalari.

GESTIONS PER A L'HOSPITAL

A la base de dades del *Fons històric de l'Hospital de la Santa Creu*,⁷ apareix esmentat Mn. Busquets en documents que fan referència a la gestió d'afers relatius a propietats de l'hospital. Així, hi consta en data 4 de gener de 1499, en un pergami en llatí, sobre «Precari d'unes cases. Dalmau Ginebret, notari públic de Barcelona». Mn. Joan Busquets hi és citat, només, com canonge.

D'altra banda, a 29 d'abril de 1502, en un altre pergami, també en llatí, hi figura un altre «Precari d'una casa i un cens. Pere Pasqual, notari públic de Barcelona». En aquest cas, hi consta com a administrador de l'Hospital de la Santa Creu.

I, en el *Fons i col·leccions documentals de l'Arxiu Històric*,⁸ Mn. Busquets apareix en un altre pergami, del 25 de desembre de 1520. En aquest cas intervé en un «establiment a Margarida, esposa

d'Antoni Puig, hortolà de Barcelona, una peça de terra a Sants, al lloc anomenat Les Llanes».

Pot semblar que algun d'aquests afers tenien un caire privat.

INSACULAT PER A OÏDOR ECLESIASTIC

En *Els llibres de l'ànima de la Diputació General de Catalunya (1493-1714)*,⁹ on eren inscrites aquelles dignitats (eclesiàstics, militars i reials) que podien ser «elegides» per a diputats i oïdors, segons el sistema de sac i sort, es troba com a insaculat l'igualadí, Ardiaca de la Mar, Mn. Joan Busquets:

[Oïdors eclesiàstics de Barcelona] «17r// Francesch Milà, canonge per Barcelona. A sis dies de maig any mil cinch-cents, per la mort del dit Francesch de Milà, fou enseculat per Oïdor, mossèn Johan Busquets, canonge de Barcelona e Ardiaca de la Mar. A XXVIII del mes de març MDXXIII, per mort del dit Joan Busquets, fou ensaculat mossèn Rafel Ubach, canonge de Barcelona».

D'altra banda, en els *Dietaris de la Generalitat*,¹⁰ figuren dues anotacions interessants. A la primera es llegeix: «68r Agost any MDXX. Dilluns a XIII fouch feta extracció del honorable mossèn Joan Busquets en oïdor de comptes del General, per mort de mossèn Benet Miquel, quòdam, per lo residuum de lo present trienni». I a la segona: «74v Octubre, any mil DXX. Dimecres, a XXXI en aquest dia, que és lo terminal ad quem de la prerogació feta en Vilafranca, foren presents en la ciutat de Barchinona los reverends e magnífics senyors mossèn Bernat de Corbera, mossèn Gispert de Matheu, mossèn Joan Busquets, oïdor eclesiàstic, e mossèn Cosme de Vallgornera, oïdor militar»

7. Biblioteca de Catalunya - Fundació Privada hospital de la Santa Creu i Sant Pau (fons històric), núm. 12764 (= Biblioteca de Catalunya, perg. 400/R 21163) i 11693 (= Arxiu Històric de la Santa Creu i Sant Pau, Privilegis reials, doc. particulars, Carpeta 8/8).

8. Biblioteca de Catalunya, perg. 451 / R 11760.

9. Coord. Eva Serra i Puig, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2015, col. Memòries de la Secció Històrico-arqueològica, XCIX/1, p. 135.

10. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, director: Josep M. Sans Travé. Vol. I, anys 1411-1539. Novembre de 1994, p. 355, 356.

Aquestes anotacions asseveren doncs que, a més d'haver estat insaculat, va ser elegit per al càrrec a la Diputació del General.

RELACIÓ AMB SANTA MARIA DEL MAR

No tenim notícies de la tasca de Mn. Joan Busquets com a Ardiaca de la Mar. Però en el volum *Expansió de Catalunya en la Mediterrània*,¹¹ trobem unes referències sobre la catedral de la Ribera que, per les dates que dóna, ens fa suposar que van tenir lloc sota el seu mandat.

Així, llegim a la p. 28-29: «*La rosassa, obra eminent del geni català. Consta que Gil Fontanet, el mestre vidrier de cap d'ala, la netejà a començament del 1516*». I anotem també (p. 32): «*La predilecció reial per aquell temple. Els reis visitaren moltes vegades Santa Maria del Mar, i així cal recordar les visites de (...) l'emperador Carles I el 1519*».

En ambdós anys esmentats, en l'article «Esbós d'una història de sis segles» escrit per Joan Bassegoda Nonell no es fa pas constar que l'Ardiaca de la Mar era l'igualadí Joan Busquets.

LLEGAT DE LLIBRES A SANTA MARIA DEL MAR

A la «*Base de dades de manuscrits catalans de l'Edat moderna*»,¹² figura relacionada una missiva de Pere Miquel Carbonell (1434-1517), escrita en llatí, dirigida a Busquets des de Barcelona el 14 de gener de 1516.¹³ En les observacions s'hi aclareix: «*Epístola ad Archidiaconum de Mari*», i s'hi

11. Nadala de la Fundació Jaume I, any XVII, 1983, «en ocasió del sisè Centenari de Santa Maria del Mar».

12. Dir. Eulàlia Duran Grau, coord. Maria Toldrà Sabaté, <http://mcmec.iec.cat/>. J. M. Madurell Marimon, J. Rubió Balaguer, *Documentos para la historia de la imprenta y librería en Barcelona, 1474-1533*, Barcelona: 1955. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Ed. del Gremio de Editores, Libreros e Impresores, 1955, p. 637-638.

13. Arxiu de la Corona d'Aragó, Cancelleria, memorial 55A, f. 180, CCLVII.

explica: «*El Busquets destinatari de la carta final de Carbonell és Joan Busquets, canonge i ardiaca de la Mar, a la seu de Barcelona, que testà el 5 de juny de 1522 i deixà llibres a Santa Maria del Mar. El testament va ser obert el 10 de març de 1523*».

D'altra banda, en el volum *Humanisme i Renaixement*,¹⁴ a la pàgina 120, llegim: «*En Miquel Riera anava a la fira de Lió a comprar llibres i per 8 abril del 1501, Pere Miquel Carbonell li passà una llista de desiderata on la majoria eren de caire religiós ("Documentos núm. 195")*».

Més endavant, en parlar sobre les biblioteques barcelonines, s'indica això: «*Münzer cita, amb més elogi, la biblioteca dels Observants de Jesús, si bé no sé res d'ella, dels temps que Sant Ignasi era a Barcelona. Durant la primera estada d'ell a la nostra ciutat, l'església de Santa Maria del Mar, que ell prou coneixia i freqüentava, sabem que tenia biblioteca i pel març de 1523 entraren en possessió del llegat de llibres que li deixà en testament el prevere Joan Busquets, ardiaca de la mar, a la seu de Barcelona*».¹⁵

En la nota n. 6 de la pàgina 125, s'especifica en què va consistir la deïxa: «*Consistia en una Bíblia amb glossa de Nicolau de Lira i les "Antonines" (La summa de Sant Antoni de Florència). Totes dues obres impreses en quatre volums*» (*Documentos, núm. 366*).

494 ANYS DEL SEU TRASPÀS

Tenim constància certa que el traspàs d'aquest il·lustre igualadí va ser el 1523, o sigui que ja fa, gairebé, mig miler d'anys. Desconeixem, però, la data del seu naixement, atès que en aquella època no existien encara els llibres de registres parroquials igualadins.

14. Jordi Rubió Balaguer, *Humanisme i Renaixement*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990, vol. VIII, capítol «Els llibres de lectura espiritual a Barcelona».

15. Mn. Busquets i Ignacio de Loyola podien haver-se conegut, atès que el fundador dels jesuïtes es va allotjar a Igualada el 1522, de pas cap a Barcelona.

Sabem, això sí, que la condició d'Ardiaca de la Mar va ostentar-la entre 1498 i 1523, durant un quart de segle.¹⁶

No sabem quin era el seu aspecte físic, ni tenim cap descripció o gravat de la seva persona, però podem entrellucar que fou un home important en el món eclesial, i en l'entorn social català.

Fins aquí arriben aquestes notes sobre la figura de Mn. Joan Busquets, per a les quals m'ha donat un bon cop de mà la filòloga capelladina de la Universitat de Barcelona Maria Toldrà,¹⁷ qui m'ha facilitat pistes i enllaços que permeten ampliar detalls biogràfics d'aquest nostre avantpassat. Ella m'ha aclarit, també, que Mn. Busquets va ser canonge de la catedral de Barcelona i no de Santa Maria del Mar. A més, ha quedat clar que el títol d'Ardiaca de la Mar correspon a una dignitat de la mateixa catedral, per bé que lligada, això sí, a Santa Maria del Mar.

Així ho explica molt bé el penúltim arxiver de l'Arxiu Capitular de Barcelona, Àngel Fàbrega:¹⁸ *«Aquell gran bisbe de Barcelona que fou Ponç de Gualba, com que creia que al Capítol barceloní hi havia d'haver unes dignitats més ben dotades que no pas les prebendes canòniques soles, el dia 1 d'octubre de 1324 va erigir tres dignitats més, les anomenades dignitats foranes que són els ardiaconats del Mar, del Penedès i del Vallès. En crear les tres noves dignitats incorporà i uní l'església de Santa Maria del Mar a l'Ardiaconat del Mar.*

El 24 de novembre de 1394, el bisbe Ramon d'Escales imposà a l'Ardiacat del Mar una pensió de cent lliures de moneda de Barcelona, si era present a matines, a la missa major i a vespres».

16. Josep M. Martí i Bonet, *Novum speculum: les tres parròquies dels tres bisbats de Barcelona, Terrassa i Sant Feliu de Llobregat*, Barcelona: Arxiu Diocesà de Barcelona, 2012.

17. Igualada, 1966. Coordinadora de la Base de dades «Manuscrits Catalans de l'Edat Moderna» (MCEM). Corresponsal de la Reial Acadèmia de les Bones Lletres Barcelona. Autora de treballs sobre la família Borja.

18. *La vida quotidiana a la catedral de Barcelona al declinar el Renaixement. Any 1580*, Barcelona, 1978, p. 34.

Amb tot això esperem haver obert una escletxa, per començar a il·luminar la foscor que envolta la biografia d'aquest igualadí medieval.

JOSEP ELIAS I FARRÉ (Igualada, 1931). Periodista i estudiós de la història i les tradicions locals i del món del circ. Al llarg de seixanta-cinc anys ha col·laborat de manera molt intensa a la premsa igualadina, principalment com a redactor dels setmanaris *Vida...* i *La Veu de l'Anoia*.